

TEZAURUL MONETAR DE LA MANGALIA DIN VREMEA LUI GORDIAN AL III-LEA

ANTOANETA VERTAN

În colecțiile cabinetului numismatic al Muzeului de istorie națională și arheologie Constanța se păstrează un lot de monede imperiale romane de argint, achiziționat în luna aprilie 1978.

Monedele au fost găsite în zona inundată sau erodată de apele mării, aflată în rada portului Mangalia, la 200 m de fostul pod care mergea spre localitatea 2 Mai ¹.

Din lotul care formează obiectul cercetării noastre a fost recuperat un număr de 43 piese, care au o greutate totală de 135 g. Toate monedele sînt denari romani imperiali ², care au fost emiși în sec. I—III e.n. Cea mai mare parte a pieselor sînt foarte bine conservate, păstrînd doar slabe urme de tocare.

Dat fiind faptul că lotul nostru are o compoziție unitară și o structură asemănătoare altor tezaure descoperite în provinciile dunărene ale imperiului ³, putem considera, cu multe șanse de probabilitate, că ne aflăm în fața unui fragment de tezaur.

¹ Punctul în care au fost descoperite monedele de către scafandru Luchi Ștefan din Constanța, se află lângă digul mic, la o adîncime de 4 m. Monedele erau risipite pe o suprafață de circa 10 m². Descoperitorul nu a observat cioburi dintr-un vas în care eventual ar fi putut fi depuse aceste monede. Data la care s-a efectuat această descoperire ar fi anul 1976.

² Descoperiri de denari romani imperiali sînt semnalate de Bucur Mitrea în *Cronica descoperirilor monetare din R.S.R.*, în SCIV, începînd cu nr. 1, 1958; de asemenea, la Octavian Iliescu, în *Caiet selectiv*; Gh. Papuc, *Tezaurul de denari republicani și imperiali de la Casicea (jud. Constanța)*, în Pontica VII, Constanța, 1974, pp. 213—217; tezaurul a fost găsit întîmplător în anul 1953 și s-a împrăștiat în momentul descoperirii. Fragmentul de tezaur aflat în colecția Muzeului din Constanța este compus din 13 piese; A. Vertan, *Un tezaur de denari romani imperiali descoperit la Medgidia*, în Pontica XI, Constanța, 1978, pp. 227—234.

³ Constantin Moisil, în *Creșterea colecțiilor*, 1944, pp. 15—20 și C. Preda, în SCIV, 12, 1961, 2, pp. 241—251; Boris Gerov, *Die gotische Invasion in Moesien und Thrakien unter Decius im Lichte der Hortfunde*, în *Acta antiqua Philippopolitana*, Sofia, 1963, pp. 127—146; C. Preda și G. Simion, *Tezaurul de monede romane imperiale descoperit la Isaccea (jud. Tulcea) și atacul gotic din vremea lui Gallienus*, în *Peuce*, 2, 1971, p. 167; *Tezaurul de la Camena (jud. Tulcea)*, 1936, în *Creșterea colecțiilor*, București, 1944, pp. 93—101.

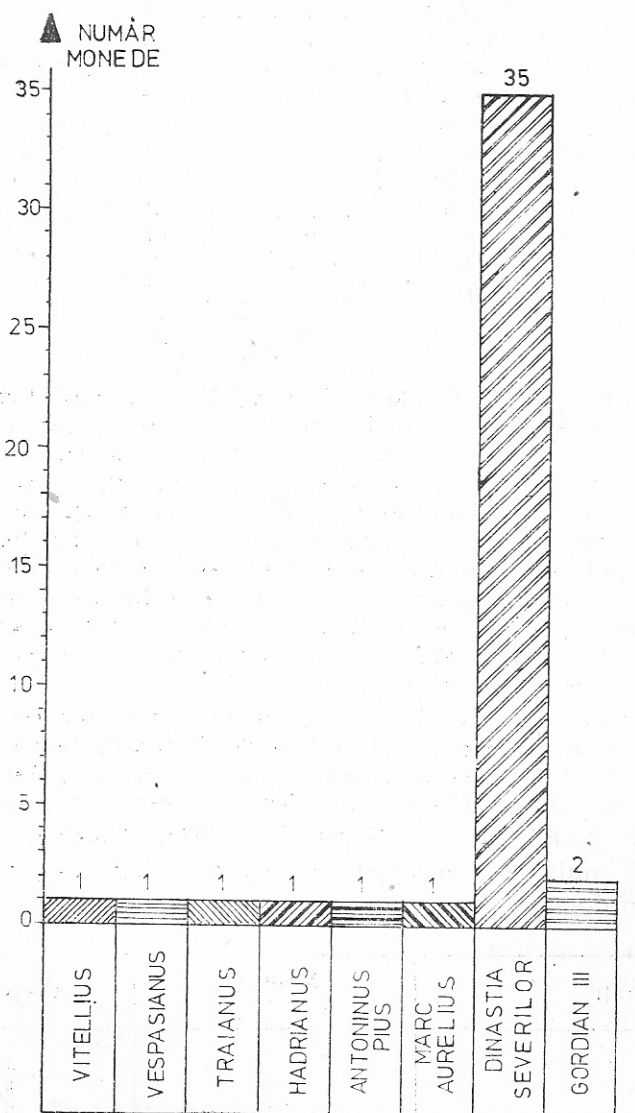

FIG.1
HISTOGRAMA CU REPARTIȚIA MONEDELOR PE ÎMPĂRAȚI

Cea mai veche monedă este de la Vitellius, iar cele mai recente din vremea împăratului Gordian al III-lea. Monedele se eșalonează pe împărați și membrii familiei imperiale, după cum urmează :

Vitellius	1
Vespasianus	1
Traianus	1

Hadrianus	1
Antoninus Pius	1
Marcus Aurelius	1
Septimius Severus	3
Iulia Domna	5
Caracalla	3
Elagabalus	9
Iulia Maesa	2
Severus Alexander	11
Iulia Mamaea	2
Gordian III	2
<hr/>	
Total =	43

Aşa cum se observă din tabelul prezentat mai sus, toate monedele au fost emise după reforma denarului imperial înfăptuită de Nero şi acest fapt ne dovedeşte că ne aflăm în faţa unui depozit monetar de la mijlocul sec. al III-lea e.n.⁴, deoarece, aşa cum arăta încă Dio Cassius⁵, Traianus, în primii ani ai sec. al II-lea, a retras de pe piaţă aproape toţi denarii anteriori reformei neroniene, iar din tezaure vor dispărea în curînd reprezentanţii acestor monede. Astfel, denarii de la Augustus pînă la cei din prima parte a domniei lui Nero, nu se mai găsesc în general în tezaurele de după Traianus⁶. Lipsa denarilor pre-neronieni poate fi încă un argument în sprijinul ipotezei că acest lot reprezintă un fragment de tezaur.

Toate monedele au fost bătute în atelierul monetar de la Roma. Cele mai multe exemplare sînt cele emise de împăraţii Severi. Procentual, monedele se repartizează astfel: Vitellius, 2,33%; Vespasianus, 2,33%; Traianus, 2,33%; Hadrianus, 2,33%; Antoninus Pius, 2,33%; Marcus Aurelius, 2,33%; dinastia Severilor, 81,39%; Gordian III, 4,65%.

Un indice mult mai apropiat de realitatea istorică este cel al monedelor pe an-domnie.

Împăraţi	Monede an-domnie	Coeficient
Vitellius	1/1	1
Vespasianus	1/10	0,10
Traianus	1/20	0,05
Hadrianus	1/21	0,04
Antoninus Pius	1/24	0,04
Marcus Aurelius	1/20	0,05
Împăraţii Severi	35/42	0,83
Gordian III	2/5	0,28

⁴ J. P. Callu, *La politique monétaire des empereurs romains de 238 à 311*, Paris, 1969, p. 147 şi urm.

⁵ Dion Cassius, LXVIII, 15.

⁶ H. Mattingly, *Coins of the Roman Empire in the British museum*, London, 1966, p. LXXXVIII; Th. Mommsen, *Geschichte des römischen Münzwesens*, Berlin, 1860, p. 758 şi urm.

Cea mai veche monedă a fost bătută de Vitellius (tip BMC I, nr. 31, p. 372, Roma, anul 69 e.n.). Emisiunile primilor împărați: Vitellius, Vespasianus, Traianus, Hadrianus, Antoninus Pius, Marcus Aurelius, apar într-un număr foarte redus de exemplare, fiind reprezentați, după cum am arătat mai sus, doar prin câte o monedă fiecare. Este evident că avem de-a face cu rare exemplare rămase pe piața monetară și tezaurizate pentru conținutul lor mai bogat în argint.

Odată cu domnia lui Septimius Severus⁷, constatăm un număr mai mare de exemplare tezaurizate: 8 în total, ceea ce reprezintă 18,60% din tezaur. Sub Caracalla numărul monedelor scade, 3 exemplare, ceea ce reprezintă 6,97% din numărul monedelor. În timpul lui Elagabalus numărul lor saltă la 11 exemplare, ceea ce reprezintă 27,90%, pentru a crește sub Severus Alexander la 13 monede, adică 30,25%⁸.

Momentul tezaurizării poate fi stabilit, observând graficul indicelui de penetrație reprezentat de numărul de monede-an și de gradul de tocire prin circulație a monedelor din depozit. Gradul de tocire al monedelor, deși redus, arată totuși că monedele emise de Vitellius, Vespasianus, Traianus, Hadrianus, Marcus Aurelius, Septimius Severus, Caracalla, și, în parte, ale lui Elagabalus, au circulat un timp înainte de a fi tezaurizate.

Cea mai mare parte a monedelor emise de Elagabalus, Severus Alexander și cele două monede emise de Gordian III sînt netocite, unele fleur de coin, ceea ce ne permite să considerăm că tezaurizarea a început cu foarte multă probabilitate în primii ani de domnie ai împăratului Severus Alexander⁹ și, așa cum am văzut mai sus, din indiciile de penetrație.

Nu lipsită de interes și semnificație este sub raportul tezaurizării și a circulației monedelor de argint în perioada de criză economică și monetară din prima jumătate a sec. al III-lea¹⁰, lipsa quasitotală a antoninienilor din tezaurul de la Mangalia. Acest fapt observat și în alte tezaure cu monede din sec. al III-lea, confirmă și aici constatarea că antoninianul¹¹, monedă cu un conținut scăzut de argint, a fost înlăturat de la tezaurizare, atîta vreme cît denarii de bună calitate mai existau în circulație¹².

⁷ J. P. Callu, *op. cit.*, p. 237 și urm.

⁸ Pentru repartizarea monedelor pe împărați în tezaure similare aflate în Provincia Dacia a se vedea D. Protase, *Les trésors monétaires de la Dacia romaine*, în *Congresso Internazionale di Numismatica*, Atti, vol. II, Roma, 1965, p. 423—432. Pentru exemple din restul provinciilor romane, vezi J. P. Callu, *op. cit.*, pp. 250—253.

⁹ R. Vulpe D.I.D., vol. II, București, 1968, pp. 213—217.

¹⁰ Ibidem, pp. 230—239.

¹¹ J. P. Callu, *op. cit.*, p. 147 și urm.

¹² De fapt, aceasta este o lege în circulația monetară, cunoscută sub numele de legea lui Gresham, care arată că monedele proaste scot din circulație monedele bune, ultimele fiind imediat tezaurizate.

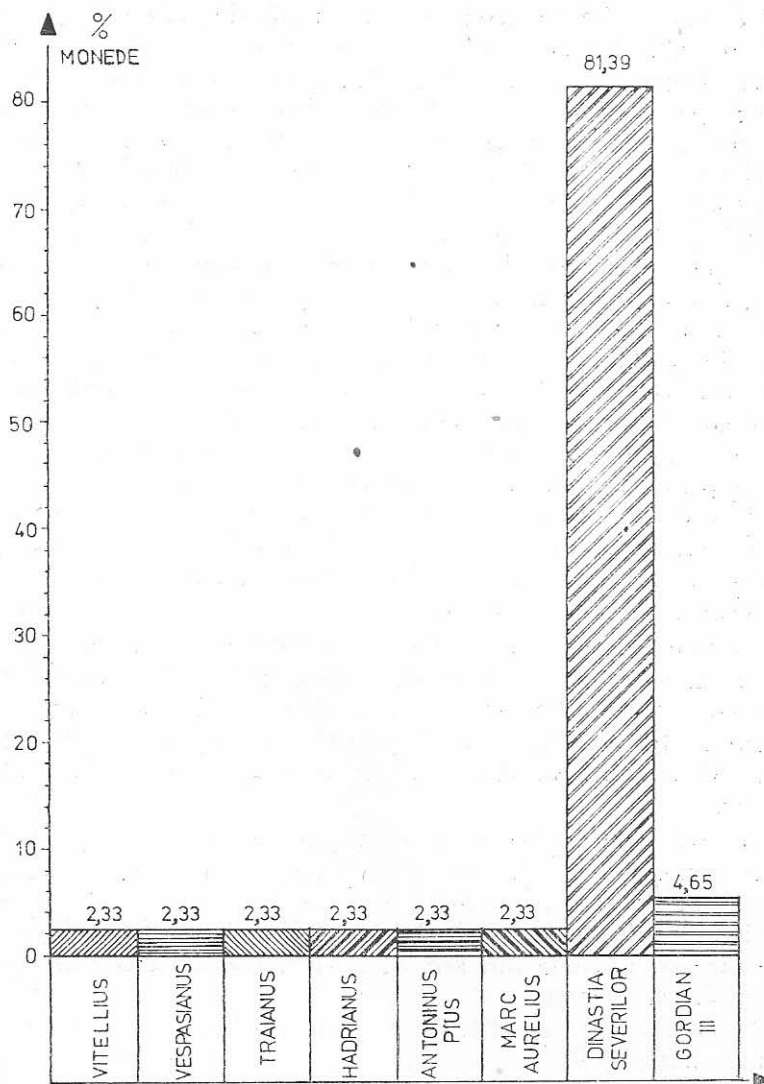

FIG. 2

HISTOGRAMA CU PROCENTAJUL MONEDELOR PE ÎMPĂRAȚI

De altfel, înainte de Gordian III, antoninianul¹³ apare numai sporadic și întâmplător în depozitele monetare din provinciile dunărene. Totul reflectă efortul făcut de împărații romani pentru a face față crizei financiare în care se zbătea imperiul odată cu sfârșitul sec. al II-lea și pe întreg parcursul celui următor. În primii ani de domnie ai împăratului Gordian III, antoninianul va fi monetizat alături de denar,

¹³ D. Protase, *Tezaurizarea antoninianului în Dacia*, în SCN, II, 1958, pp. 253—266.

apărind tendința tot mai manifestă a înlăturării de la monetizare a denarului ¹⁴.

O importantă problemă este aceea a precizării datei în jurul căreia tezaurul a fost ascuns, și, dacă va fi posibil, aceea a stabilirii cauzelor care au dus la ascunderea și nerecuperarea tezaurului de către proprietarul său.

Ultima monedă aparține emisiunilor din anii 241—243 e.n. (tip RIC 84 și Cohen ² 109) și reprezintă un terminus post quem relativ pentru ascunderea comorii.

Din păcate, condițiile de descoperire rămân neconcludente. Astfel, cum am arătat mai sus, nu avem toate certitudinile că tezaurul a fost ascuns în pământ, în zona malului, sau adus cu materialul pentru construirea digului modern, sau că provine dintr-un naufragiu.

Dacă acceptăm ca ipoteză de lucru prima noastră presupunere, atunci ascunderea tezaurului poate fi căutată și în evenimentele de ordin politic, militar care au avut loc în provinciile dunărene și în zona Callatidei în al cincilea deceniu al sec. al III-lea e.n. ¹⁵.

Tezaurul a fost ascuns poate cu ocazia uneia din invaziile carpo-gotice ¹⁶. Un alt tezaur îngropat în vremea lui Filip Arabul, a fost descoperit în anul 1936 la Mangalia ¹⁷. S-ar putea ca și tezaurul din 1978, care este fragmentar, să fie ascuns datorită aceluiași eveniment. Oricum, ascunderea lui nu poate fi atribuită invaziei din 258—259 e.n. ¹⁸, cînd de la Callatis avem un orizont alcătuit din trei tezaure monetare ¹⁹.

¹⁴ C. Preda și G. Simion, *op. cit.*, pp. 167—178; B. Mitrea, SCIV, 4, 1953, nr. 3—4, pp. 611—640; B. Mitrea, A. Rădulescu, *Un tezaur monetar de la Filip Arabul în Dobrogea*, în Pontica, VIII, 1975, p. 129.

¹⁵ R. Vulpe, I. Barnea, *DID*, II, București, 1968, *passim*; C. Preda, *Callatis*, pp. 23—29; S. Lambrino, RIR, 5/6 (1935/1936), p. 321 și urm., D. Tudor, *Oltenia romană*, ed. a 3-a, București, 1968, pp. 38—39, unde autorul admite un atac al carpilor asupra Daciei și Moesiei.

¹⁶ *SHA*, Gordianus III, 26, 4; fecit iter in Moesiam atque in ipso procinctu quequia, hostium in Thraciis fuit, delevit, fugativ, expulit atque summovit.

Încă de la prima lor apariție în Moesia Inferior, în anul 238 e.n., carpii — genus hominum ad bella nimis expeditum qui saepe fuere Romanis infesti, (Iordanes, *Getica*, XVI, 91), acești daci nordici au colaborat cu goții neîntrerupt și în anii următori. (B. Niese, *Grundriss der römischen Geschichte nebst Quellenkunde*, München, 1923, p. 370).

¹⁷ Depozit de monede pontice găsite în ruinele Callatiei, în *Creșterea colecțiilor în anii 1938—1942*, București, 1944, p. 37.

¹⁸ C. Preda și G. Simion, *op. cit.*; Zosimos, *Hist.* I, 31—34; cf. R. Vulpe, H.A.D., 1938, pp. 272—273 și *DID*, II, 1968, pp. 250—257; Emilia Doruțiu, *Zur Frage der Zerstörung Histrias, în 3 Jh. u.z.*, în *Studii Clasice*, VI, 1964, pp. 253—254.

¹⁹ Tezaurul de antoninieni de la Mangalia în *Caiet selectiv...*, 1962, pp. 338—354. În cursul anului 1959, cu ocazia unor săpături pentru canalizare, pe str. Oituz, s-a descoperit la adîncimea de circa 1 m o oală de lut ce conținea o cantitate de monede antice. Din această descoperire, un număr de circa 70 piese au intrat în colecțiile Cabinetului numismatic al Bibliotecii Academiei R.S.R., iar alte 100 monede în colecțiile Muzeului de arheologie Constanța. Toate monedele sînt antoninieni de pe la mijlocul sec. al III-lea e.n.; C. Preda, *Date și concluzii preliminare asupra tezaurului descoperit la Mangalia în anul 1960*, în SCIV, XII, 1961, 2, pp. 241—249. Tezaurul se compune din circa 9000 piese, dintre care 2000 sînt antoninieni. Cei mai mulți au fost emiși în vremea împăratului Gallienus; cf. Depozitul de antoninieni din Mangalia, în *Creșterea colecțiilor*, București, 1944, pp. 91—92. Acest tezaur a fost descoperit în anul 1935 și cuprindea un număr de circa 200 monede, dintre care se mai păstrează doar 17 antoninieni în colecțiile Cabinetului Numismatic al Academiei R.S.R.

În concluzie, considerăm că tezaurul de la Mangalia alături de alte izvoare care să ateste atacuri carpo-gotice în zona dintre Dunăre și Mare, ar putea deveni încă un indiciu asupra tulburărilor care au cuprins ținutul de la Dunărea de Jos și din zona Callatidei la această dată.

Tezaurul de la Mangalia se numără printre puținele tezaure din al cincilea deceniu al sec. al III-lea e.n. care ne-au parvenit și constituie un element important pentru cunoașterea circulației monetare și a structurii numerarului pe piața Dobrogei romane în această perioadă.

CATALOGUL MONEDELOR DIN TEZAUR

VITELLIUS

1. AR. ↓ 3,12 g. 19,5 mm. Inv. 21.436.
BMC I, nr. 31, p. 372, Roma, anul 69 e.n.

VESPASIANUS

2. AR. ↓ 3,10 g. 18 mm. Inv. 21.410.
BMC II, nr. 27, p. 4, Roma, anii 69—70 e.n.

TRAIANUS

3. AR. ↓ 3,11 g. 17 mm. Inv. 21.411.
BMC III, nr. 629, p. 122, Roma, grupa a VI-a.

HADRIANUS

4. AR. ↓ 3,32 g. 19 mm. Inv. 21.409.
BMC III, nr. 403, p. 290, Roma, anii 125—128 e.n.

ANTONINUS PIUS

5. AR. ← 3,12 g. 16,5 mm. Inv. 21.398.
BMC IV, nr. 532, p. 77, Roma, anii 145—161 e.n.

MARCUS AURELIUS

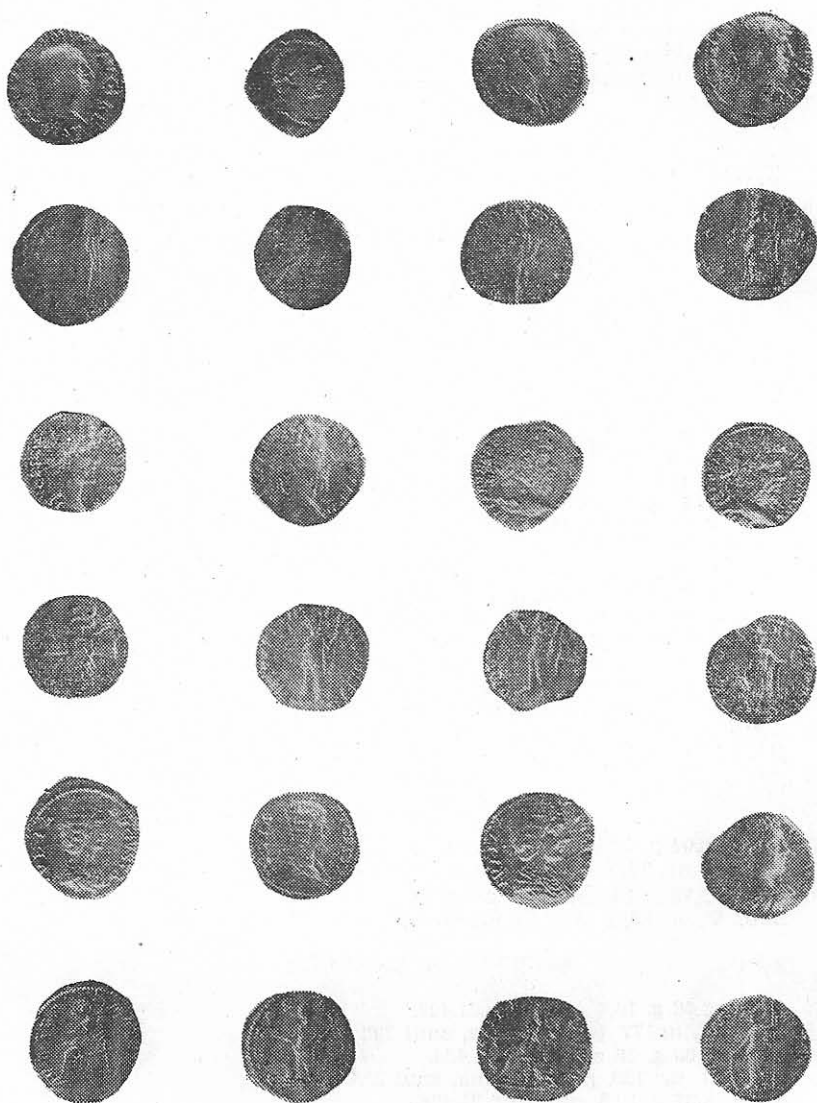
6. AR. ↑ 3 g. 18,2 mm. Inv. 21.405.
BMC IV, nr. 680, p. 483, Roma, anii 175—176 e.n.

SEPTIMIUS SEVERUS

7. AR. ↓ 3,32 g. 17,5 mm. Inv. 21.413.
BMC V, nr. 252, p. 61, Roma, anii 197—198 e.n.
8. AR. ↓ 3,13 g. 16,3 mm. Inv. 21.412.
BMC V, nr. 264, p. 62, Roma, anul 198 e.n.
9. AR. ↓ 3,17 g. 19 mm. Inv. 21.433.
BMC V, nr. 432, p. 240, Roma, anul 203 e.n.

IVLIA DOMNA

10. AR. ↑ 3,14 g. 17,5 mm. Inv. 21.400.
BMC V, nr. 70, p. 166, Roma, anii 198—209 e.n.

PLANȘA I-Mangalia. Monede din tezaur.

11. AR. ↓ 3,40 g. 17,5 mm. Inv. 21.401.
BMC V, nr. 51, p. 163, Roma, anii 198—209 e.n.
12. AR. ↑ 3,32 g. 18 mm. Inv. 21.402.
BMC V, nr. 22, p. 160, Roma, anii 208—209 e.n.
13. AR. ↑ 3,36 g. 18 mm. Inv. 21.403.
BMC V, nr. 74, p. 166, Roma, anii 198—209 e.n.
14. AR. ↑ 3,14 g. 19 mm. Inv. 21.395.
BMC V, nr. 95, p. 168, Roma, anii 198—209 e.n.

CARACALLA

15. AR. ↓ 3,08 g. 17 mm. Inv. 21.399.
BMC V, nr. 181, p. 50, Roma, anul 196 (197 ?) e.n.
16. AR. ↓ 3,31 g. 17 mm. Inv. 21.434.
BMC V, nr. 209, p. 54, Roma, anii 197—198 e.n.
17. AR. ↓ 3,29 g. 19,5 mm. Inv. 21.406.
BMC V, nr. 543, p. 265, Roma, anul 207 e.n.

ELAGABALUS

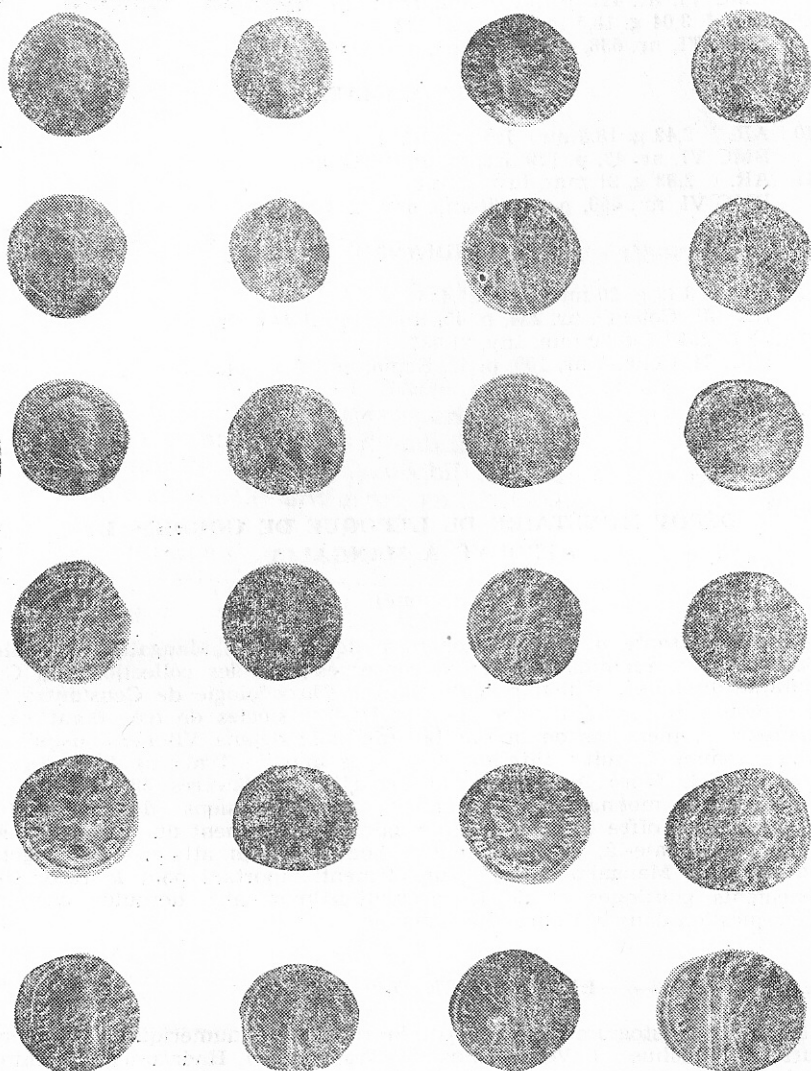
18. AR. ↑ 3,35 g. 18,8 mm. Inv. 21.408.
BMC V, nr. 33, p. 535, Roma, anii 218—219 e.n.
19. AR. ↓ 3,33 g. 18,2 mm. Inv. 21.416.
BMC V, nr. 120, p. 548, Roma, anul 219 e.n.
20. AR. ↑ 3,55 g. 19,2 mm. Inv. 21.421.
BMC V, nr. 117, p. 548, Roma, anul 219 e.n.
21. AR. ↓ 3,80 g. 18,7 mm. Inv. 21.419.
BMC V, nr. 194, p. 560, Roma, anii 220—222 e.n.
22. AR. ↓ 3,11 g. 18,3 mm. Inv. 21.420.
BMC V, nr. 226, p. 564, Roma, anii 220—222 e.n.
23. AR. ↓ 3,56 g. 18,7 mm. Inv. 21.418.
BMC V, nr. 232, p. 565, Roma, anii, 220—222 e.n.
24. AR. ↑ 3,14 g. 18,2 mm. Inv. 21.404.
BMC V, nr. 242, p. 567, Roma, anul 221 e.n.
25. AR. ↓ 2,66 g. 18 mm. Inv. 21.407.
BMC V, nr. 204, p. 561, Roma, anii 220—222 e.n.
26. AR. ↓ 3,08 g. 17,5 mm. Inv. 21.397.
BMC V, nr. 222, p. 563, Roma, anii 220—222 e.n.

IVLIA MAESA

27. AR. ↓ 3,04 g. 19 mm. Inv. 21.417.
BMC V, nr. 83, p. 542, Roma, anii 218—222 (223 ?) e.n.
28. AR. ↑ 2,73 g. 19 mm. Inv. 21.396.
BMC V, nr. 80, p. 541, Roma, anii 218—222 e.n.

SEVERUS ALEXANDER

29. AR. ↓ 3,66 g. 16,8 mm. Inv. 21.422.
BMC VI, nr. 77, p. 121, Roma, anul 222 e.n.
30. AR. ↑ 2,68 g. 18 mm. Inv. 21.424.
BMC VI, nr. 129, p. 126, Roma, anul 223 e.n.
31. AR. ↓ 2,27 g. 18,5 mm. Inv. 21.426.
BMC VI, nr. 92, p. 123, Roma, anul, 223 e.n.
32. AR. ↑ 2,98 g. 17,2 mm. Inv. 21.427.
BMC VI, nr. 121, p. 125, Roma, anul 223 e.n.
33. AR. ↓ 2,59 g. 18,3 mm. Inv. 21.431.
BMC VI, nr. 129, p. 126, Roma, anul 223 e.n.
34. AR. ↓ 2,82 g. 20,5 mm. Inv. 21.428.
BMC VI, nr. 270, p. 140, Roma, anul 225 e.n.
35. AR. ↓ 3,65 g. 19 mm. Inv. 21.425.
BMC VI, nr. 329, p. 148, Roma, anul 226 e.n.

PLANȘA II-Mangalia.Monedede din tezaur.

36. AR. ↑ 2,28 g. 16,5 mm. Inv. 21.430.
BMC VI, nr. 374, p. 151, Roma anul 226 e.n.
37. AR. ↑ 2,62 g. 17,5 mm. Inv. 21.423.
BMC VI, nr. 396, p. 153, Roma, anul 227 e.n.
38. AR. ↓ 2,51 g. 18,3 mm. Inv. 21.429.
BMC VI, nr. 411, p. 154, Roma, anul 227 e.n.
39. AR. ↑ 3,04 g. 18,5 mm. Inv. 21.432.
BMC VI, nr. 638, p. 177, Roma, anul 230 e.n.

IVLIA MAMAEA

40. AR. ↑ 2,42 g. 18,5 mm. Inv. 21.415.
BMC VI, nr. 43, p. 119, Roma, anul 222 e.n.
41. AR. ↑ 2,83 g. 21 mm. Inv. 21.414.
BMC VI, nr. 659, p. 179, Roma, anul 230 e.n.

GORDIANUS III

42. AR. ↑ 3,38 g. 20 mm. Inv. 21.435.
RIC, 81, Cohen², nr. 234, p. 45, Roma, anul 240 e.n.
43. ANT. ↓ 5,02 g. 20 mm. Inv. 21.437.
RIC, 84, Cohen², nr. 109, p. 32, Roma, anii 241—243 e.n.

DÉPÔT MONÉTAIRE DE L'ÉPOQUE DE GORDIEN III TROUVÉ À MANGALIA

Résumé)

L'auteur présente un trésor monétaire découvert à Mangalia, probablement en 1976, 43 deniers romains impériaux, conservés dans les collections du Cabinet numismatique du Musée d'histoire nationale et d'archéologie de Constantza.

Les monnaies sont émises au Ier et IIIème siècles de n.è., étant réparties par empereurs et membres de la famille impériale depuis Vitellius jusqu'à Antoninus Pius, comme il suit : Vitellius I, Vespasianus I, Traianus I, Hadrianus I, Antoninus Pius I, Marc Aurelius I, la dynastie des Sévères 35, Gordien III 2.

Les dernières monnaies appartiennent aux émissions des années 240—243 de n.è., ce qui nous offre la possibilité de dater l'enterrement du trésor immédiatement après cette date-là, probablement à l'occasion des attaques carpo-gotiques.

Le trésor de Mangalia constitue un élément important pour la reconstitution des événements politiques et de la circulation monétaire déroulée pendant en période en question dans la Dobroudja romaine.

EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1. Mangalia. Histogramme contenant la répartition numérique des monnaies ; empereurs : 1 Vitellius ; 1 Vespasianus ; 1 Traianus ; 1 Hadrianus ; 1 Antoninus Pius ; 1 Marcus Aurelius ; 3 Septime Sévère ; 5 Iulia Domna ; 3 Caracalla ; 9 Elagabalus ; 2 Iulia Maesa ; 11 Sévère Alexandre ; 2 Iulia Mamaea ; 2 Gordien III.

Fig. 2. Mangalia. Histogramme contenant le pourcentage des monnaies par empereurs.

Pl. I, II — Deniers romains impériaux découverts à Mangalia.

ERATA

la pag.	nrul	înloc de	se va citi
15	13 de jos	profitului	profilului
18	15 de sus	Daicoviri	Daicoviciu
19	17 de sus	viitorului. Veacul	viitorului, veacul
32	23 de sus	meninând	mentionind
39	16 de sus	menținerea	menționarea
52	28 de sus	Cire	Criș
55	4 de jos	fals	falls
60	20 de sus	sincronă	sincronă
62	2 de jos	Behachtungen	Betrachtungen
63	14 de jos	Trojanischer	Trojanische
71	9 de jos	nota 44	nota 45
84	2 de sus	nota 115	nota 135
86	19 de sus	Ποδ	Ποδ
89	14 de jos	nord-vest	sud-vest
104	11 de jos	220-283 î.e.n.	220-183 î.e.n.
130	1 de sus	producători	eponimi
171	20 de sus	unui unghi	un unghi
173	13 de sus	nota 81	nota 18
249	1 de jos	Χ(φρτζος)	Χ(φιστζος)
288		figura invers	
296	7 de sus	nota 12	nota 21
296	1 de jos	nota 03	nota 30
298	10 de sus	culturii	cultului
335	25 de jos	fugativ	fugavit
360	7 de sus	Suruş	Gurus
371	5 de sus	Custurea	Custorea
376	3 de sus	Opoit	Opeit